

Terug van weggeweest

– Economie van de uitbreiding –

Kilian Strauss

Tien landen uit Centraal- en Zuid-Europa zullen op 1 mei 2004 tot de Europese Unie toetreden. Alhoewel het gezamenlijke economische gewicht van de nieuwe lidstaten slechts 4,5% van het bbp van de EU zal bedragen (vergelijkbaar met Nederland), vormt de uitbreiding niettemin een belangrijke uitdaging voor de Unie en haar lidstaten.

De landen van Centraal-Europa hebben vanaf 1989 meer dan tien jaar lang een soms pijnlijk proces van economische overgang en verandering doorgemaakt. Toch blijft ondanks de formidabele inspanning en de indrukwekkende groei de ontwikkelingskloof tussen Centraal-Europa en West-Europa aanzienlijk. Dit impliceert dat er nog vele jaren van hoge economische groei nodig zijn om de welvaartsachterstand in te lopen en om de economieën met die van de rest van Europa in de pas te laten lopen.

Indrukwekkende groei

De economieën van Centraal-Europa hebben sinds de val van de Berlijnse muur in 1989 grote vorderingen gemaakt. De in de afgelopen jaren doorgevoerde ambitieuze hervormingen en de hieruit voortvloeiende structurele convergentie hebben tot opvallende uitkomsten geleid, waarbij in de eerste plaats de sterke bbp-groei in het oog springt. Vooral aan het einde van de jaren '90 was er in de meeste kandidaat-lidstaten sprake van indrukwekkende groei. Hierdoor slaagden zij erin de achterstand ten opzichte van de rest van Europa deels in te lopen en de enorme welvaartskloof deels te overbruggen. De groeivertraging die we de laatste twee jaar, vooral in Polen, hebben kunnen waarnemen, betekent echter niet dat de ingezette tendens ten einde is. Deze groeivertraging is namelijk vooral te wijten aan de geringe groei in de EU, en met name in Duitsland, de belangrijkste exportmarkt voor de regio. En nog steeds bedraagt de groei in Centraal-Europa een veelvoud van die van de belangrijkste economieën in de EU.

Dalende inflatie en rente

Van de belangrijkste economische criteria die in het overgangsproces een rol spelen, lopen de inflatie en de lange rente het meest in de pas met de rest van Europa. Na een aantal jaren van dubbelcijferige inflatie ligt de inflatie nu licht boven (en in enkele gevallen zelfs onder) het niveau van West-Europa. Dit is voornamelijk te danken aan het succesvolle economische beleid, maar ook aan de recente groeivertraging. Dankzij de lagere inflatie zijn de nominale en reële rente in de gehele regio gedaald. Dit geldt derhalve ook voor de rente op staatsleningen, waardoor regeringen in staat waren hun rente-uitgaven terug te brengen.

Werkloosheid en begrotingstekorten

Echter, de keerzijde van het economische succes is dat er in het grootste deel van de regio sprake is van een aanhoudend hoge werkloosheid. Deze is het gevolg van ontslagen bij ondernemingen en overheidsinstellingen die hun veel te omvangrijke loonlijst hebben ingekrompen, en efficiënter zijn gaan werken. De hieruit voortvloeiende werkloosheid is verder verergerd door de recente economische malaise en de rigide arbeidsmarkten. Met name Polen en Slowakije zijn zwaar getroffen, met een werkloosheidspercentage van bijna 18%. Het aanpakken van de gevolgen van de economische overgang en de hoge werkloosheid is voor de kandidaat-lidstaten een bijzonder grote opgave, die gepaard gaat met hoge begrotingstekorten. Toch vormen tijdelijke begrotingstekorten op zichzelf geen groot economisch risico, gelet op het feit dat het hoge investeringsniveau, bijvoorbeeld in infrastructuur en het opruimen van de milieuverontreiniging, tevens tot een sterkere economische groei en een toename van belastingontvangsten in de toekomst leidt. Bovendien kunnen landen zich dankzij de sterke instroom van buitenlandse investeringen tekorten op de betalingsbalans veroorloven, en kan een deel van de kosten voor de infrastructuur uit structuurfondsen van de EU worden gefinancierd.

Ontwikkelingskloof

Een van de economische graadmeters die nog zorgen baart, betreft het bbp per inwoner, dat aangeeft dat er een grote welvaartskloof bestaat. Het bbp per inwoner in de toetredende landen bedraagt minder dan de helft van het gemiddelde van de huidige vijftien EU-lidstaten (uiteenlopend van 30% van het gemiddelde in Litouwen tot 75% in Slovenië).

Het zal naar verwachting nog jaren, mogelijk zelfs enige decennia, duren voordat deze grote welvaarts kloof is overbrugd. Ook onder de huidige EU-lidstaten bestaan flinke welvaartsverschillen. Griekenland, bijvoorbeeld, heeft een bbp per inwoner van 44% van het EU-gemiddelde, terwijl dit in Luxemburg 180% van het EU-gemiddelde is. Toch lijkt het erop dat de scheefgroei tussen het oosten en het westen zal voortduren, aangezien er geen snelle oplossing voorhanden is. De groei zal zeer sterk moeten zijn om de kloof te overbruggen.

Invoering van de euro

De verplichte overname van het *acquis communautaire* betekent dat de kandidaat-lidstaten de gemeenschappelijke munt moeten invoeren. Zij zullen bij toetreding tot de EU echter niet automatisch tot de EMU toetreden. Voor deelname aan het eurogebied dient te worden voldaan aan de convergentiecriteria van het Verdrag van Maastricht (inflatie, rente, begrotingstekort, wisselkoersstabiliteit en staatsschuld). Wel kunnen de nieuwe lidstaten zelf kiezen wanneer zij tot de EMU toetreden, op voorwaarde dat zij ten minste twee jaar lang met een stabiele wisselkoers aan het wisselkoersmechanisme ERM II hebben deelgenomen.

De meeste kandidaat-lidstaten streven ernaar om onmiddellijk na toetreding tot de EU aan het ERM II deel te nemen, en denken reeds twee jaar later tot de EMU te kunnen toetreden, dat wil zeggen in 2006 of 2007. Alhoewel dit het officiële beleid is van de meeste kandidaat-regeringen en centrale banken is dit scenario relatief onwaarschijnlijk en zelfs ongewenst.

Het is onwaarschijnlijk omdat de huidige landen van het eurogebied en de ECB voorafgaand aan de toetreding van een nieuw land tot de EMU beoordelen of aan de criteria uit het Verdrag van Maastricht is voldaan. Dit betekent voor landen die van plan zijn in 2006 tot de EMU toe te treden, dat zij reeds aan het einde van 2004 aan de criteria moeten voldoen, dat wil zeggen over een jaar. Dit is voor de meeste kandidaten, gelet op hun hoge begrotingstekort, een zware opgave.

Bovendien is het niet wenselijk, omdat toetreding tot de EMU betekent dat de kandidaat-landen de flexibiliteit wordt ontnomen om hun economie via de wisselkoers bij te sturen. Toetreding zou ook betekenen dat de levensstandaard met vertraging naar het EU-niveau toegroeit, vanwege het feit dat dit proces op grond van het Balassa-Samuelson-effect een hogere inflatie vereist dan volgens de criteria voor toetreding tot de EMU is toegestaan. Op dit moment is de inflatie in de meeste toetredende landen zelfs te laag.

Daarom zijn de ECB en vele economen van mening dat toetreding tot de EMU voor de nieuwe lidstaten niet een eerste prioriteit zou moeten zijn. De Tsjechische regering, bijvoorbeeld, is niet van plan vóór 2009 tot de EMU toe te treden. Hierdoor is zij in de gelegenheid de economie via hogere uitgaven bij te sturen. De meest realistische datum waarop de belangrijkste Centraal-Europese landen tot de EMU kunnen toetreden ligt naar verwachting tussen 2008 en 2010.